

“Hoe erg is da ni da wij chatten op 3m van elkaar??”

Standaard en substandaard in het online taalgebruik van Vlaamse adolescenten

1. De basisprincipes van informele online communicatie

Online communicatie heeft een soort schrijftaalrevolutie met zich meegebracht: niet alleen wordt er veel meer geschreven door veel meer mensen, er wordt ook meer interactief en informeel geschreven. Dat laatste heeft het uitzicht van online schrijftaal sterk bepaald. De eigenheid van informele online communicatie kan grosso modo verklaard worden vanuit drie basisprincipes, die we de ongeschreven wetten van het ‘chatten’

kunnen noemen (zie o.a. Androutsopoulos 2011).

Het eerste principe sluit aan bij de vaststelling dat chattaal overeenkomsten vertoont met spreektaal en luidt: ‘schrijf (in zekere mate) zoals je spreekt’. Door dit spreektaalprincipe vinden heel wat kenmerken uit onze omgangstalige variëteiten hun weg in geschreven online conversaties. Een andere opvallende tendens in online communicatie betreft het streven naar beknoptheid. Het beknoptheids- of economieprincipe vertaalt zich in allerlei vormen van afkorting en verkorting. Het derde principe, tot slot, is het principe van de expressieve compensatie: chatters gebruiken allerlei strategieën om de afwezigheid van niet-verbale communicatie, intonatie en bv. ook stemvolume te compenseren.

De basismaximes bieden een handig kader voor de analyse en categorisering van substandaardtaal in online chat (zie ook Vandekerckhove 2017). Als we de formele schrijftaal als referentiepunt hanteren, komen we tot de vaststelling dat er verschillende dimensies van substandaardtaligheid te onderkennen vallen in informele schriftelijke chatcommunicatie. Naast niet-standaardvormen die hun oorsprong vinden in dialecten, regiolecten en sociolecten, of in de meer algemene informele spreektaal, is er namelijk ook visuele en orthografische niet-standaardtaligheid. In het vervolg van deze bijdrage focussen we op deze oude en nieuwe vormen van substandaardtaal. Maar eerst volgt wat toelichting bij de data die aan de basis liggen van het onderzoek waarover we hier rapporteren.

2. De chatdata

Binnen de onderzoeksgroep CLiPS van de Universiteit Antwerpen werden de afgelopen 10 jaar twee grote chatcorpora aangelegd: het oudste corpus bevat chatconversaties die gevoerd werden tussen 2007 en 2013 door Vlaamse adolescenten uit verschillende regio's, het jongere corpus bevat dan weer online conversaties uit de periode 2015-2016, afkomstig van jongeren uit de provincie Antwerpen. We zien in de tien jaar die beide corpora omvatten een verschuiving in de gebruikte media: de oudere conversaties verliepen via *Netlog*, *MSN* of *Facebook Messenger*, de jongere via *WhatsApp* en *Facebook Messenger*. Beide corpora hebben een aanzienlijke omvang: ze bestaan respectievelijk uit ruim 2 miljoen en 2,5 miljoen ‘tokens’. Een token definiëren we als een woord of een andere visuele eenheid (bv. een *smiley*) die door een spatie van een voorafgaand element gescheiden wordt.

3. Oude substandaardtaal: regionale patronen

Met ‘oude substandaardtaal’ doelen we op spreektaalkenmerken die (vaak al heel lang) deel uitmaken van onze informele omgangstaal, maar tot voor kort zelden hun weg vonden in de schrijftaal. In het online taalgebruik van Vlaamse jongeren zien we het

hele spectrum van dialect tot standaardtaal vertegenwoordigd. Vooral regionale kenmerken met een ruime geografische verspreiding maken een goede kans om geïntegreerd te worden in de chattaal van tieners. Het aanwijzend voornaamwoord *dees* uit de titel van deze bijdrage vormt wat dat betreft een goed voorbeeld. Het gaat hier om een wijdverbreid Brabants-Antwerps dialectkenmerk dat deel uitmaakt van de tussentaal of van de meer algemene omgangstaal van Vlamingen uit die regio. Chattende jongeren zijn lokaliseerbaar op basis van dit soort kenmerken. Dat geldt net zo goed voor uitspraakkenmerken als voor bepaalde grammaticale kenmerken. West-Vlaamse jongeren noteren bv. geregeld *zeggn* of *zegn* i.p.v. ‘zeggen’, met syllabische <n>, terwijl jongeren uit de centrale regio’s frequent voor *zegge* opteren, met n-deletie. En een constructie van het type *dan komtem terug* (‘dan komt hij terug’) vinden we eveneens in het online taalgebruik van jongeren uit de centrale provincies, maar bv. bijna nooit in dat van adolescenten uit de westelijke periferie. Het corpus 2007-2013 laat toe om dergelijke regionale patronen met concrete data en cijfers te illustreren.

Soms zien we overigens ook nieuwe regiokenmerken opduiken doordat bv. bepaalde jongerentaalkenmerken regiomarkers worden. Mooie voorbeelden leveren de zogenaamde versterkers: zowel voor oudere versterkers als *kei* (bv. ‘keigrappig’) als voor nieuwere versterkers als *bère* (bv. ‘bère grappig’) ontwaren we opvallende regionale contrasten. Het is bekend dat versterkers continu aan vernieuwing onderhevig zijn, want nieuwe versterkers werken beter als bekrachtiger dan versterkers die al wat van hun glans verloren zijn. Het mag dan ook niet verwonderen dat het corpus 2015-2016 bepaalde versterkers bevat die in het corpus 2007-2013 nog hoogst ongebruikelijk zijn.

4. Nieuwe substandaardtaal: sociale patronen

Het beknoptheidsprincipe en het principe van de expressieve compensatie leiden tot woordbeelden en grafische representaties die niet beantwoorden aan onze klassieke schrijf- en spellingsnormen of die in elk geval onmiskenbaar afwijken van de formele schrijftaal. Deze nieuwe vormen van substandaardtaal kenmerken de digitale schrijfcultuur (zie: Androutsopoulos 2011; Vandekerckhove 2017). Opvallend is nu dat met name de analyse van het gebruik van expressieve kenmerken heel opvallende en systematische sociale patronen blootlegt. Zowel uit het corpus 2007-2013 als uit het corpus 2015-2016 blijkt namelijk dat jonge adolescenten veel gretiger gebruikmaken van de prototypische expressieve chatkenmerken dan oudere adolescenten en dat meisjes bovendien veel hoger scoren voor deze kenmerken dan jongens. De typische kenmerken van online taalgebruik die vooral het economische principe dienen, blijken dan weer veel minder gevoelig voor sociale variatie. Ze zijn blijkbaar dermate functioneel dat ze bijzonder stabiele markers van het genre geworden zijn. Ook deze patronen zullen geïllustreerd worden met voorbeelden en kwantitatieve data.

5. De impact op het spellingsgedrag in schoolcontext

We sluiten af met een compleet ander perspectief en meer bepaald met een veelgestelde vraag waarachter doorgaans een zekere bezorgdheid schuilgaat: wat is het effect van informele online schrijfgewoontes op de schrijfpraktijk in andere (meer formele) contexten? Ons onderzoek laat niet toe om een allesomvattend antwoord op die vraag te formuleren, aangezien we alleen het spellingsgedrag van jongeren in schoolcontexten onderzocht hebben. Dat is erg beperkend, niet alleen omwille van de aard van de schrijfproducten, maar ook omdat schrijfvaardigheid zoveel meer omvat dan spelvaardigheid. Spelling is bij uitstek een product van taalnormering en daardoor voor veel linguïsten niet het wezen van de taal. Maar aangezien ouders, leerkrachten en andere betrokkenen met name vrezen dat jongeren de ‘correcte spelling’ verleren door overvloedig chatten en de bijbehorende gewenning aan afwijkende schriftbeelden, beslisten we om precies hun spelgedrag te onderzoeken. We analyseerden de spelfouten in ruim 2500 examens, huistaken en toetsen van Vlaamse leerlingen uit het secundair onderwijs. De foutencategorisering en de cijfergegevens die daarop gebaseerd zijn, laten zien dat de overgrote meerderheid van de gemaakte spelfouten als ‘klassieke’ spelfouten beschouwd kunnen worden, d.w.z. spelfouten die ook voor het digitale tijdperk gemaakt werden. Slechts 5,5% van de gedetecteerde fouten kon ondubbelzinnig als chattaalinterferentie geïdentificeerd worden. Dat betekent niet dat jongeren weinig spelfouten maken, maar het lijkt er wel op te wijzen dat de meeste leerlingen voldoende registergevoeligheid aan de dag kunnen leggen om informeel online taalgebruik en formeel (al dan niet offline) taalgebruik van elkaar te scheiden.

Referenties

- Androutsopoulos, J. (2011). ‘Language change and digital media: A review of conceptions and evidence’. In: T. Kristiansen & N. Coupland. *Standard languages and language standards in a changing Europe*. Oslo: Novus, p. 145-161
- Vandekerckhove, R. & D. Sandra (2016). “De potentiële impact van informele onlinecommunicatie op de spellingpraktijk van Vlaamse tieners in schoolcontext”. In: *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 38 (3), p. 201-234.
- Vandekerckhove R. (2017). ‘Dees is egt zooo nice! Oude en nieuwe vormen van substandaardtaal in online communicatie’. In: G. De Sutter: *De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen. Een inleiding tot de variatietalkunde*. Leuven: Acco, p. 290-310.